

Brielse Mare jg. 7, nr. 2, oktober 1997

Brielse Mare

Jaargang 7, nr. 2

Oktober 1997

Mededelingen en historische bijdragen van de Vereniging Vrienden van het Trompmuseum

---

COLOFON

De Brielse Mare is een uitgave van de Vereniging Vrienden van het Trompmuseum te Brielle en verschijnt tweemaal per jaar.
Leden van de vereniging ontvangen dit tijdschrift automatisch.

ISSN: 0927-8478

Correspondentie-adres van de vereniging:
Maarland NZ 48, Brielle.
Mevr. A.F. Buijtink-Dijkhuizen
0181-416371
Postrekening Vereniging Vrienden van het
Trompmuseum 208792;
Minimum contributie f 20.- per jaar.
Aanmeldingsformulier zie achter in dit nummer

Secretariaat Brielse Mare-redactie:
mw. M.S.Zoetemeijer
Voorstraat 162
3231 BL Brielle.
0181-415369.
Het e.v. nummer verschijnt in april 1998
Kopij uiterlijk eind februari bij het redactie-secretariaat.

Redactie:
I. de Baan, L. Hordijk, A. van der Houwen
(hoofdredacteur), A. Kester en M. Zoetemeijer.

Omslagillustratie:
Portret van mr. Johannes Melvill 1883, door I. Ephraïm (zie pagina 13)

Druk: Drukkerij Brielle bv, Postbus 1, 3230 AA Brielle

Brielse Mare jg. 7, nr. 2, oktober 1997

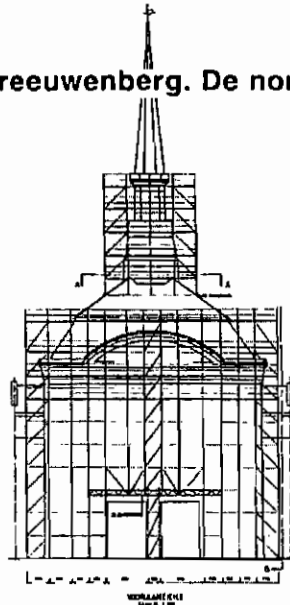
Brielse Mare

Mededelingen en historische bijdragen van de Vereniging Vrienden van het Trompmuseum

Niet alleen in de industrie, maar ook bij
restauraties is het onze "zorg" dat
anderen hun werk veilig kunnen doen!

Spreeuwenberg. De norm.

Koninklijke Stallen Den Haag

Spreeuwenberg
Steigerbouw

Wertplein 5 • 3238 BH Zwartewaal Tel. 0181 - 667300 • Fax 0181 - 663987

INHOUD

Van de redactie	5
Openingstijden museum	4
Afscheid van Wim de Baan (1930-1997)	7
Verenigingsnieuws	8
- Financieel jaarverslag 1996	9
- Geschiedbeoefening in Zuid-Holland; Cursusoverzicht	11
Museumnieuws	
- Uitgelicht	13
- Het museum	13
- Tentoonstellingen	15
- Aanwinsten	17
Archiefnieuws	19
- Verhuizing per 1 januari 1998	19
- Aanwinst	
Historische bijdragen	
- Joden op Voorne-Putten, een onderzoek naar beroepen (Riet de Leeuw van Weenen-van der Hoek)	21
- Het Blauwe Schaap, een herberg in de 18e eeuw (A.A. van der Houwen)	29
Lustrumproject 'Vrienden'	41
Aanmeldingsformulier 'Vrienden'	44
Auteursinstructies	45

OPENINGSTIJDEN MUSEUM

1 nov. t/m 31 mrt.   Dinsdag t/m vrijdag   13 - 17 uur
                                    Zaterdag   10 - 16 uur
                                    (Zondag en maandag gesloten)

1 apr. t/m 31 mrt.   Dinsdag t/m vrijdag   10 - 17 uur
                                    Zaterdag   10 - 16 uur
                                    Zondag   13 - 17 uur
                                    (Maandag gesloten)

	AANNEMINGSBEDRIJF	
	L.D. van DIJK BV Sinds 1965	
<p>nieuwbouw, verbouw, renovatie en restauratie metaal- en betonwerken reiniging en onttopping van sloferingen volledige verzorging van vergunning, subsidie-aanvragen en tekening</p>		
VOOR INLICHTINGEN/OFFERTE: NOBELSTRAAT 81 - BRIELLE - 0181-415038/416506 FAX 0181-416457		

VAN DE REDACTIE

De warme najaarsdagen liggen nog vers in de gedachten, de eerste najaarsstormen zijn alweer over getrokken, tijd dus voor de tweede Brielse Mare. Opnieuw zijn er enige wijzigingen aangebracht. Ditmaal moest het uiterlijk eraan geloven. Wij hopen dat dit nieuwe 'jasje' uw goedkeuring kan wegdragen. In het museum is het een grote drukte. De ene tentoonstelling is nog niet verdwenen of de volgende dient zich aan. Daarnaast vraagt het onderhoud van de collectie veel inzet en geld. Het verleden van Brielle wordt niet alleen in het museum zichtbaar, het is ook -letterlijk- tastbaar in het archief. Daarom is een nieuwe rubriek toegevoegd; nieuws uit het archief. Dit is tevens een uitnodiging om zelf onderzoek te doen. Het bestuur heeft het plan opgevat sponsorgelden bijeen te brengen om de publicatie mogelijk te maken van 'Matsewa, Joodse begraafplaatsen op Voorne-Putten' een boek van Riet de Leeuw van Weenen. Ter gelegenheid hiervan is een artikel dat zij enige jaren geleden schreef voor 'Misjpoeg', het verenigingsblad van de Ned. kring voor joodse genealogie, opgenomen. Over de actie zelf leest u alles, achter in deze Mare. Naast alle goede berichten helaas ook een triest bericht. Wij hebben afscheid moeten nemen van Wim de Baan, redactielid sedert de eerste Brielse Mare. In "afschied van Wim de Baan" staan we hierbij stil.

Aart van der Houwen

Een zoekplaatje waar De Baan van kon genieten: de Langestraat, circa 1900. Hij zou u wijzen op de klompen, de bakkerij links, het stadhuis op de achtergrond en op het poseren van de mensen voor de fotograaf.

Afscheid van WIM DE BAAN (1930-1997)

In het verpleeghuis De Plantage overleed op 28 juli jongstleden Wim de Baan. De Baan was vanaf het begin als lid van de redactie nauw betrokken bij de totstandkoming van de Brielse Mare. Hierin brachten Wim en en zijn vrouw Ines een groot aantal gevelstenen en monumenten onder onze aandacht. Daarbij bleek weer eens dat verzamelaars goede kijkers zijn!

De Baan verwierf landelijke faam met zijn verzameling scheerapparaten, en was op 1 april altijd een markant figuur in zijn bruine monnikspij, maar blijft voor ons vooral bekend vanwege zijn verzameling ansichtkaarten. Vier boeken vulden hij en zijn vrouw ermee. Het laatste verscheen eind vorig jaar; 'Brielle, 100 jaar foto's en herinneringen (deel 2)'.

Begin dit jaar ontvingen Wim en Ines de Baan de Brielse erepenning voor het vele werk dat zij samen voor de Brielse gemeenschap hebben gedaan. Dat was zeker verdiend. Naast het bijeenbrengen van de collectie kaarten en foto's lag zijn betekenis voor zijn geboortestad vooral in het feit dat hij de jongere generatie voor het verleden van de stad heeft weten te interesseren. Zijn verzameldrift stond niet in de weg om anderen mee te laten genieten, regelmatig stalde hij zijn collecties uit, onlangs deed hij dit nog met zijn verzameling boeken van Joh.H. Been in de bibliotheek. De 'Vrienden' hebben in hem een actief lid verloren, Brielle een markante persoonlijkheid; het grootste verlies is echter geleden door zijn vrouw. Wij wensen haar veel sterkte toe.

VERENIGINGSNIEUWS

MATSEWA

Matsewa is het Hebreeuwse woord voor grafsteen. Het woord betekent echter meer dan dat. Het wil ook zeggen: dit is een herinneringsteken, een monument, dat is opgericht om de persoon die ligt begraven blijvend te gedenken.

Onder de titel 'Matsewa; Joodse begraafplaatsen op Voorne-Putten' schreef Riet de Leeuw van Weenen-van der Hoek een boek waarin zij uitvoerig ingaat op de de joodse bevolking van ons eiland. Haar boek moet, zo schrijft zij, een matsewa zijn voor de ca. 550 begravenen in Geervliet en Zuidland, ook voor hen die geen steen kregen. Om diezelfde reden zijn ook de namen vermeld van allen die in de oorlogsjaren van Voorne-Putten zijn weggevoerd en van hen die hier werden geboren en elders werden gedeporteerd.

In het kader van het 40-jarig bestaan van de vereniging heeft het bestuur besloten sponsors te zoeken om publicatie van dit boek mogelijk te maken. Zie de bladzijden 41 - 43 voor aanvullende informatie.

GENEALOGIE 'VAN DER KEMP'

Namens de heer Vink te Zoetermeer plaatsen wij hier een oproep om informatie betreffende de familie Van der Kemp. De heer Vink is reeds jaren bezig met het uitzoeken van de genealogie van deze familie en zou graag informatie ontvangen om zijn stamboomgegevens 'aan te kleden'. Lezers, die over relevante informatie beschikken, worden verzocht met dhr. Vink contact op te nemen. Zijn adres luidt: Nadinegang 105, 2719 CZ Zoetermeer, tel. 079-3621676.

**FINANCIËEL OVERZICHT VAN DE VERENIGING
VRIENDEN VAN HET TROMPMUSEUM OVER 1996**

A. van der Vlugt, penningmeester

Baten

Liquide middelen per 31 dec. 1995	<i>f</i>	6.055,75
Contributie	<i>f</i>	1.187,50
		1996
	<i>f</i>	5.307,50
		1997
Verkoop Brielse Mare	<i>f</i>	150,--
Overige inkomsten	<i>f</i>	1.620,--
Rente banktegoed	<i>f</i>	329,20
 Totaal	 <i>f</i>	 14.649,95

Lasten

Brielse Mare (tweemaal)	<i>f</i>	3.489,43
Representatie	<i>f</i>	175,--
Excursies/lezingen	<i>f</i>	377,--
Verenigingskosten	<i>f</i>	790,40
Liquide middelen per 31 dec. 1996	<i>f</i>	9.818,12
 Totaal	 <i>f</i>	 14.649,95

TOELICHTING:

Representatie

In de najaarsvergadering op 21 november 1996 werd afscheid genomen van de heer I. Kuyper, voorzitter, en mevrouw J. Kolling, medewerker aan onze uitgave Brielse Mare.

Excursies/lezingen

Betreft de kosten voor het bezoek aan het kerkgebouw en het voormalige gemeentehuis te Nieuwenhoorn op 13 juni en de vergadering op 21 november.

Verenigingskosten

Kamer van Koophandel, bankkosten en overige kosten.

Contributie

In de najaarsvergadering werd de contributie vastgesteld op twintig gulden per lid ingaande 1997.

Overige inkomsten

Tijdens de najaarsvergadering werd een gift van *f* 1000,- ontvangen. Het bestuur heeft besloten dit bedrag te bestemmen voor fondsvorming voor de aankoop van voor het museum van belang zijnde stukken. Incidenteel werd in totaal *f* 620,- ontvangen.

Liquide middelen

Hierin is begrepen: Aankoopfonds (*f* 1000,-) en een gift ten behoeve van de aankoop van audio-visuele middelen (*f* 2000,-).

GESCHIEDBEOEFENING IN ZUID-HOLLAND CURSUSOVERZICHT

Voor belangstellenden organiseert de vereniging 'Cultureel Erfgoed Zuid-Holland' tal van cursussen op het gebied van de geschiedbeoefening. De cursussen zijn vooral praktisch gericht en ook geschikt voor vrijwilligers van musea en voor vrijetijds-historici. Een overzicht van cursussen die binnenkort beginnen volgt hieronder. Belangstellenden kunnen rechtstreeks contact opnemen met de vereniging 'Cultureel Erfgoed Zuid-Holland'; adres:

Vereniging 'Cultureel Erfgoed Zuid-Holland'
Postbus 448
2501 CK Den Haag
Tel. 070-3 62 41 21
Fax 070-3 45 02 78

Een kopie van het cursusoverzicht is ter inzage bij het secretariaat van de 'Vrienden':

Mevr. A.F. Buijtink-Dijkhuizen
Maarland NZ 48
3231 CK Brielle
Tel. 0181-41 63 71

Cursusoverzicht:

Nr. 9: Basiscursus 'Op zoek naar verborgen schatten.
Methoden van lokaal en regionaal historisch onderzoek'
Delft; maandag 26/1, 9/2, 23/2, 9/3 en 23/3 1998, 14 - 16 uur,
gemeentearchief Delft
Kosten f. 100.-

Nr. 13: Cursus 'Onderzoek naar huis, straat of buurt'
Leiden, 23/2, 2, 9, 16, 23 en 30 maart 1998, 10 - 12 uur,
gemeentearchief Leiden
Kosten f. 130.-

Nr. 15: Cursus 'Bronnen in het Rijksarchief, voor de Zuid-
Hollandse waarden en het riviereengebied'
7, 14, 21, 28 februari en 7 maart 1998; 10-12 uur
Den Haag, Algemeen Rijksarchief
Kosten f. 95.-

Nr. 16: Cursus 'Het dagelijks brood. Op zoek naar
bestaansmiddelen in de polder'
24 en 31 maart, 7, 14 en 21 april 1998; 19.30 - 21.30
Museum de Koperen Knop, Hardinxveld-Giessendam
Kosten f. 95.-

Mochten er lezers zijn die een van deze cursussen gaan volgen,
dan wordt een berichtje aan de redactie op prijs gesteld.

UITGELICHT

Het museum

In het Historisch Museum heeft de tijd niet stilgestaan. Het eerste seizoen na de herinrichting was door ons met spanning en verwachting tegemoet gezien. We kunnen tevreden zijn. In de eerste helft van het jaar, trok het museum ruim drieduizend bezoekers; we hopen het kalenderjaar 1997 af te sluiten met een bezoekersaantal tussen de 7 en 8000. Op het vernieuwde museum wordt meestal positief gereageerd, en ook de exposities vallen in de smaak bij pers en publiek. De tentoonstellingen hebben ons ook in staat gesteld om enkele stukken uit de collectie te restaureren. Zo is het geschilderd portret van mr. Johannes Melvill, dat zwaar was beschadigd, in oude luister hersteld. Ook is in samenwerking met het archief een aantal prenten behandeld.

Portret van mr. Johannes Melvill, voor de restauratie

Melvill was vroedschap van Brielle van 1767 tot 1788. In 1774 en 1780 was hij tevens burgemeester. Hij overleed in 1788 op zijn buitenplaats in Oostvoorne.

(Collectie Historisch Museum Den Briel).

Het museum heeft ook gewerkt aan de ontwikkeling van een huisstijl, waarvan de full-color folder het hoogtepunt vormt. Langzaam vormen we ook een bescheiden assortiment van 'souvenir-artikelen', zoals de eerste serie van vier ansichtkaarten. De gevel van het stadhuis, het schilderij van Daniël Vosmaer 'Gezicht op Den Briel', het schilderij van J. Keller 'De inname van Den Briel op 1 april 1572' en de buste van Maarten Harpertszn. Tromp zijn afgebeeld op deze serie. Ook de eerste, kleine, publicaties zijn inmiddels verschenen, zoals een brochure bij de tentoonstelling 'Plan tot verbeeteringe, leven en werk van Johannes van Westenhout (1754-1823)'.

Documentatie, uitgegeven ter gelegenheid van de tentoonstelling over de architect Johannes van Westenhout

In voorbereiding is een brochure over de collectie rondom de geuzen en 1 april 1572 in het museum. Deze wordt uitgegeven in een serie van de Nederlandse Museum Vereniging (NMV). Intussen wordt er achter de schermen hard gewerkt aan de definitieve inrichting van het depot en is een collectieplan in ontwikkeling, waarin criteria voor het verzamel- en afstootbeleid zijn vastgelegd.

Natuurlijk is er ook minder goed nieuws. Zo is tijdens de zomerse buien in juli gebleken dat de afwatering in het trappenhuis niet voldoet. Als het goed is, is dit probleem verholpen ten tijde van het ter perse gaan van dit nummer. Verder blijft een aantal punten van de herinrichting nog steeds wachten op definitieve afronding, hoezeer wij ook proberen oplossingen te vinden die èn snel te realiseren èn langdurig effectief zijn. Een soms niet te realiseren combinatie... We hopen en verwachten in ieder geval problemen als de verlichting en een bord op de buitengevel nog dit jaar af te ronden.

Tentoonstellingen

Helden en verraders

legendevorming over de oorlogsjaren 1568-1584

4 oktober 1997 - 1 januari 1998

In de stad waar elk jaar op 1 april de intocht van de watergeuzen worden herdacht, wordt dit najaar aandacht besteed aan de woelige oorlogsjaren van 1568-1584.

De eerste jaren van wat afwisselend de 'Tachtigjarige Oorlog' of kortweg de 'Opstand' wordt genoemd, zijn in de overlevering

uitgegroeid tot de jaren van 'Neerlands Helden'. Kenau Simonsdochter Hasselaar, Lumey en de watergeuzen, Marnix van Sint Aldegonde, Lodewijk van Nassau, Willem de Zwijger: onze helden voor de goede zaak, die het op moesten nemen tegen de bezetters, de wrede Spanjaarden onder leiding van Alva en een handjevol Nederlandse 'overlopers', zoals Bossu en de 'verrader' Renneberg.

Dat is het beeld dat de meeste mensen is bijgebleven van deze periode. Het is zorgvuldig opgebouwd en gevormd in de negentiende eeuw, de tijd waarin onze 'Vaderlandsche Geschiedenis' grondig ter hand werd genomen. Het is een eenzijdig beeld, dat geen recht doet aan de complexe verhoudingen tussen de Calvinisten, katholieken, edelen, geuzen en Spanjaarden. De partijvorming was in de eerste jaren nog voortdurend aan wijzigingen onderhevig, de scheidslijnen waren maar dun; niet zelden had de 'vrijheidstijd' meer weg van een burgeroorlog. In de tentoonstelling wordt het bekende beeld met de beroemde verhalen getoond, aan de hand van een collectie negentiende eeuwse schilderijen en prenten. Tegelijkertijd worden er kanttekeningen geplaatst bij de heldhaftige gebeurtenissen die op het doek op het papier zijn vastgelegd. Dit gebeurt aan de hand van voorwerpen uit de periode van de opstand zelf, maar ook met behulp van moderne observaties.

Kern van de expositie wordt gevormd door een vijftiental schilderijen uit de historische schilderijengalerij van Jacob de Vos, afkomstig uit het Amsterdams Historisch Museum. De tentoonstelling is een logische aanvulling op de collectie van het museum rond de innamen van Den Briel op 1 april 1572 door de Watergeuzen.

Vergaard en bewaard

Bijzondere, zeldzame en bizarre voorwerpen uit de eigen collectie

24 januari 1998 - half april 1998

In 1998 bestaat de Vereniging Vrienden van het Trompmuseum veertig jaar. Gedurende die veertig jaar heeft zij een grote bijdrage geleverd aan de groei van de collectie van het museum, door een groot aantal voorwerpen te verzamelen en die aan het museum in bruikleen te geven. In de tentoonstelling 'Vergaard en bewaard' wordt een selectie getoond van de meest opvallende voorwerpen uit de verzameling die is opgeslagen in het depot van het museum. Daarbij wordt extra aandacht geschonken aan voorwerpen, die door de Vrienden zijn bijeengebracht. Ook wordt getoond, hoe de vergaarde voorwerpen tegenwoordig in het depot worden bewaard. Een boeiende en leerzame 'open depot' opstelling dus!

Aanwinsten

De collectie groeit nog steeds. Collectievorming is natuurlijk van groot belang; wel is het museum moreel verplicht, om alleen die objecten te verzamelen, die eenduidig passen binnen het karakter van de huidige collectie en waar het museum ook redelijkerwijs verantwoord voor kan zorgdragen. De capaciteit om te bewaren is beperkt, dus moeten er keuzes worden gemaakt. Een aantal mensen steekt van tijd tot tijd voelhorens uit in de kunst- en antiekwereld, op zoek naar aanwinsten voor het museum, en een ander aantal is gelukkig nog steeds bereid om zeldzame voorwerpen uit eigen bezit aan het museum te schenken.

De afgelopen maanden is het museum in het bezit gekomen van de volgende voorwerpen:

- een klein schilderij van H. van Soest, getiteld 'oude bebouwing bij de wal' (na bemiddeling van de museumcommissie);
- twee kleine schilderijen van A. van Soest, getiteld 'Oude huizen bij de wal achter de zaak van Langeveld en de stalhouderij van Lankhorst' en 'Oud huis achter de zaak van Langeveld' (door bemiddeling van de museumcommissie);
- een postzak van het Duitse leger ca. 1941, van de militairen die waren ingekwartierd in Coppelstockstraat 29 (van mw. Gelms na bemiddeling van de heer Heymans);
- een houten tabaksplank, gebruikt in de vroegere sigarenmakerij (van mw. Hos, na bemiddeling van de heer Lobs) en
- een 19e eeuwse (?) schilderij, voorstellende de ophanging van de Martelaren van Gorcum in het klooster te Rugge (aankoop van N.N. na advies van de heer Hordijk).

ARCHIEFNIEUWS

Verhuizing per 1 januari 1998

Het Brielse gemeentearchief staat voor grote veranderingen. Begin 1998 zal de Provoost worden verruild voor het gebouw van de Waterschap aan de Rik, waar het Streekarchief is gehuisvest. De overgang uit een 17-eeuws monumentaal pand naar een functionele nieuwbouw zal moeilijk zijn -evenals de reorganisatie van het Trompmuseum moeilijk was-, maar het biedt tevens nieuwe mogelijkheden en perspectieven. In de toekomst zullen wij u op de hoogte houden.

De wegen van archief en museum zijn de laatste jaren gescheiden. De scheiding werd een feit toen de archivaris niet langer automatisch conservator was. En dat is een goede zaak. Maar de nauwe samenwerking blijft vanzelfsprekend bestaan.

Aanwinst

De samenwerking houdt ook een taakafbakening in; zo houden museum en archief elkaar op de hoogte van wat er te koop is en kan het museum te allen tijde beschikken over materiaal uit het archief, indien dit voor een expositie gewenst is. Dit maakt het aanschaffen van een kostbare (dubbele) collectie overbodig. Want ook het archief begeeft zich regelmatig op het 'jagerspad'. Onlangs nog werd een bijzondere 18de eeuwse brief aangekocht. De brief was zelfs dubbel interessant: niet alleen de inhoud betekende een verrijking van onze kennis, ook de schrijver is voor ons van belang. De brief was namelijk van Hendrik van Wijn.

Eerst iets over de brief. In Haarlem werd in 1752 de Maatschappij der Wetenschappen opgericht. Ter gelegenheid van

*Hendrik van Wijn een van de
grondleggers van het Brielse archief*

haar 25-jarig bestaan werd in 1777 de OEconomische Tak (van de Maatschappij der Wetenschappen) opgericht. De secretaris van de Maatschappij, de emeritus doopsgezinde predikant Van der Aa, zond aan de diverse afdelingen in het land uitnodigingen om ter plaatse een afdeling op te richten. Van Wijn ontving de brief, en stuurde een brief terug waarin hij zijn inspanningen uiteenzette. Het is deze brief die het archief heeft verworven. Dan de schrijver; Hendrik van

Wijn (1740-1831). Voor velen zal de naam misschien onbekend zijn, maar voor archivariissen is de naam zeer bekend. Van Wijn is namelijk de grondlegger geweest van het Algemeen Rijksarchief (ofwel het ARA). Zijn portret -zie hieronder- prijkt dan ook in de eregalerij van Rijksarchivarissen in de studiezaal van het ARA. Minder bekend is echter dat hij eveneens stadspensionaris is geweest van Brielle en wel van 1770 tot 1779, het jaar waarin hij pensionaris van Gouda werd. In zijn vrije tijd snuffelde Van Wijn graag in de Brielse archieven. Hij vatte zelfs het plan op om enige boeken over de geschiedenis van de stad te schrijven. Hiervan is het helaas nooit gekomen. Zijn manuscripten zijn echter -in Den Haag- bewaard gebleven. Omdat hij destijds nog bronnen heeft ingezien die inmiddels helaas zijn verdwenen, zijn zijn aantekeningen voor ons van grote waarde.

Zijn brief is voor het archief een mooie aanwinst.

**JODEN OP VOORNE-PUTTEN,
een onderzoek naar beroepen**

Riet de Leeuw van Weenen - van der Hoek

Op Voorne-Putten hebben, verspreid over vele jaren en plaatsen, honderden joden gewoond. In 1860 is hun aantal bijna driehonderd, verdeeld over Brielle (117), Heenvliet (12), Hellevoetsluis (96), Spijkenisse (9), Zuidland (36) en Zwartewaal (21). Er zijn synagogen in Heenvliet, Brielle, Hellevoetsluis, Geervliet en Zuidland en begraafplaatsen in de twee laatstgenoemde gemeenten. Het lief en leed van deze kleurrijke gemeenschap heeft zijn sporen nagelaten in vrijwel alle archieven van Voorne-Putten. In dit artikel gaan wij eens na welke beroepen zij uitoefenden.

Met Salomon Hartog begint het joodse leven op dit eiland. Hij krijgt in 1754 toestemming om in Geervliet het beroep van slachter uit te oefenen en legt daartoe de gebruikelijke eed af. Een jaar later komt Heiman Cohen, eveneens slachter, in Hellevoetsluis wonen en in 1756 krijgen vijf 'gegoede' joden toestemming om zich in Brielle te vestigen. Onder hen is Meijer Abramse, vleeshouwer, die op 25 december van dat jaar wordt ingeschreven in het poortersregister.

Ofschoon joden volgens de officiële verordeningen geen lid mogen worden van de gilden en daardoor van veel beroepen werden uitgesloten, was het beleid in de praktijk vaak soepeler. In Brielle krijgen ze verlof om zich in enkele gilden in te kopen.

Zo worden de joden die zich in 1756 in de stad vestigen, lid van het Groot Kramersgilde, terwijl med. dr. Joachim Heymans op vertoon van zijn bul in 1785 wordt toegelaten tot het chirurgijns-gilde. Levy Samson wordt in 1758 na zijn eedsaflegging vleeshouwer in Zwartewaal, in 1773 woont 'een jood' in Zuidland, terwijl Heenvliet in 1777 Mozes Salomon van Emden tot zijn inwoners mag rekenen en een paar jaar later Joseph Emanuel Elias, die naast zijn werk als slachter van 'beesten, kalveren en schapen' ook actief is als slijter en venter van loten.

Er zijn opvallend veel slachters onder de eerste joden van Voorne-Putten. Of ze ook allemaal sjocheet (ritueel slachter) waren, is niet bekend. Van enkelen weten we dat wel, onder meer van Hartog Jacob die in 1807 in Heenvliet te boek staat als 'beestensnijder ten plattelande'. Izak Hartog Cohen en Mozes Salomon van Emden gaan in die tijd de boer op met loterijbriefjes en ook Moses Abraham Morisco en Levy Alexander uit Zwartewaal proberen -als ze met hun handeltje in katoen en linnen aan de deur staan- de mensen ervan te overtuigen dat ze door

het kopen van een lot het geluk in huis halen. In Brielle is Philip Blom in 1812 looper van de 'Loterie Hollandaise'. Hij staat gunstig bekend. Dat wordt niet altijd gezegd van Nathan Bennis, die enige tijd later in Zuidland beheerder is van een filiaal van de lommerd. Hij bewaart de bij hem ondergebrachte artikelen niet lang genoeg en komt daardoor in grote moeilijkheden.

Vrijheid, gelijkheid en broederschap

Goedkoopst Hoedenmagazijn,
Zuid-Einde 22, BRIELLE, Naast de H. B. S.

Wed. J. LEVINSON,

bericht hiermede, dat de nog in voorraad zijnde

Zomerhoeden

tot veel verminderde prijzen zullen worden opgeraaid.
Steeds voorhanden een groote sortering
zwarte en gekleurde Zijde, Kanten, entre-deux, galons,
ceintures, gretols en verder alles geschikt voor het garnement van
Japannen en Bloeses. Kantten KBAGEN en DASSEN in verschillende prijzen.
Naaiers genieten steeds korting.

Hoewel in de Franse tijd de gilden worden opgeheven en het de joden vrij staat om alle beroepen uit te oefenen, blijven de veehandelaren, vleeshouwers en kooplieden onder hen in de meerderheid. In 1809 wonen op Voorne-Putten 119 joden; 44 in Heenvliet, 21 in Brielle, 7 in Geervliet, 18 in Hellevoetsluis, 11 in Zuidland en 18 in Zwartewaal. In Heenvliet krijgt Jonas Mozes van Emden in 1803 toestemming om een bank van lening op te richten. Daarnaast is hij ook nog koopman in effecten. Op 27 februari 1815 komt bij het gemeentebestuur van de 'fortresse'

Hellevoetsluis een brief binnen van Salomon Moses de Reeder uit Rotterdam, die zichzelf aanprijst als 'een goede opzigter' voor de bank van lening, hierop wordt niet ingegaan.

I. Wessels,
 Stationsweg Oostvoorne.
MAGAZIJN VAN
Gouden- & Zilverwerken,
 Horloges, Klokken etc.
 Massief gouden trouw- en verlovingsringen zonder voeg. Prijzen uitsluitend naar gewicht.
Inkoop tegen hoogste waarde van oud goud en zilver.
 Het BESTUUR van den Polder SINT-ANNA en het SCHAPEN-BOORS geest.

Naast de vele slachters zijn er ook kooplieden in alle denkbare variaties. Zij handelen in vee, textiel, koffie, thee, chocolade, tabak, snuif, lorren, huiden, goud, zilver, horloges, brillen en vele andere zaken, soms in één, maar meestal in meerdere artikelen.

Dikwijls hebben ze zowel een winkel aan huis als een 'pak' waarmee ze langs de huizen gan, niet alleen in hun eigen woonplaats maar ook ver daarbuiten. Sommige Brielse winkeliers organiseren particuliere loterijen, waar veel belangstelling voor is. Zo vraagt de horlogemaker Salomon Heijmans in 1842 toestemming om tijdens de kermis een staande pendule met speelwerk ter waarde van f 99,- te mogen verloten. Hij geeft 33 loten van f 3,- uit, die hij dus alleen aan de meer welgestelden zal hebben verkocht.

Op 28 mei 1843 verloot de timmerman Joseph Cohen houten voorwerpen ter waarde van *f* 60,- waaronder een eikenhouten ladetafel, twaalf stoven en twee tabakskisten. In 1846 is het Wolf Polak die voor *f* 57,- loten verkoopt van 55 cent per stuk. Er is van alles te winnen; spiegels, een koffiedoos, een ketel, een chinees blad, schilderijen, enz.

Door de jaren heen zijn er onder de joden van Voorne-Putten ook heel wat geneeskundigen geweest. Naast de reeds genoemde chirurgijn Joachim Heymans, zijn in diezelfde tijd joodse kwakzalvers actief op de jaarmarkt in Brielle. Ze verkopen er zoethout en kruiden en in 1797 helpt tandentrekker Levi Simons op de markt de mensen van hun kiespijn af. Maar de tijden veranderen en in 1845 vestigt Bernardus Cohen zich in Brielle als tandmeester en woont Leonardus Markus Polak er als militair chirurgijn. Een andere Polak, Markus, is genees- en vroedmeester voor paarden en rundvee en praktiseert omstreeks 1825 in Zuidland, Geervliet en Heenvliet.

Elke gemeente heeft wel joodse horlogemakers en handelaars in goud en zilver. Veel vrouwen houden zich bezig met het modevak. De meest muzikale familie op het eiland is de familie Philipse in Brielle, die drie generaties dansmeesters voortbrengt en vele muziekleraren. Zij zijn in nagenoeg alle plaatsen op Voorne-Putten werkzaam.

Danscursus Brielle en Omliggende plaatsen

Lessen voor kinderen en volwassenen.

Primo OCTOBER zullen de lessen weder aanvangen.

Ouders, laat uw kinderen danslessen nemen. Aanvraag voor buiten Brielle worden tijdig ingewacht. De cursus Brielle en omstreken vangt aan

Maandag 4 OCTOBER a.s.

De intaekenlijst voor deze cursus ligt ter inzage.

Achtend,

M. J. PHILIPSE,

Leeraar in moderne dansen te Brielle.

Tooneelvereniging "Thalia" Hellevoetsluis.

Mozes Hijmans is commissionair in effecten. Op zijn 29ste gaat hij vanuit Brielle naar Amerika, waarschijnlijk om te verkennen of hij zich daar met zijn gezin zou kunnen vestigen. Per schip op weg van New York naar Baltimore, waar zijn zwager woont, valt hij op 13 augustus 1867 overboord. Zijn lichaam wordt vijf dagen later gevonden en op 19 augustus begraven in Perth Amboy. In Den Bosch wordt drie maanden later zijn vierde kind geboren.

In Brielle woont ook nog de kaarsenmaker Joseph Bennet en de muziekmeester Jacob Israel Hess, die zich ook wel deftig Jean Charles laat noemen. André Cohen is er schoenmaker en zijn broer Joseph timmerman. De zoons van laatstgenoemde zetten het bedrijf van hun vader voort en hun timmerwerkplaats bevindt zich in de Nobelstraat, waar Michel Cohen later zijn ijzerwinkeltje vestigt.

Hellevoetsluis was een garnizoensstad en daar vindt men joden dan ook in heel andere beroepen. Carel Lankhout is er kapitein bij de genie, Alexander de Leef officier van de administratie en Emanuel Roodschild commies op de werf. Verder is er een joodse inspecteur van de belastingen, een assistent van de posterijen, een barbier, een matroos-kok en de marinier Jude van Amerongen; op de wachtschepen in de haven bevinden zich veel joodse militairen en enkele publieke vrouwen ontbreken ook niet.

In Zuidland is de herberg 'Het wapen van Zuidland en Velgersdijk' van de weduwe Cohen-Levie en naderhand van Andries van Dijk die daarnaast ook slachter is. Pienas Levie heeft het voor joden bijzondere beroep van bouwman (boer). Hij woont tot 1876 op een boerderij aan de Droogendijk, verbouwt aardappelen, bieten en koren en is ingeland van de polder Velgersdijk. Na zijn vertrek naar Brielle, waar hij als koopman en huidenzouter de kost gaat verdienen, zetten zijn zoons Levie Pinas en Nathan Pinas het boerenbedrijf voort. Levie Pinas is behalve bouwman ook koopman, kolenhandelaar, winkelier, tapper en slijter. Naast zijn huis in de barakken heeft hij een schuur met een grote karnmolen staan die door een paard in beweging wordt gebracht. Na verloop van tijd plaatst hij daar een centrifuge bij om de room van de melk af te scheiden. De dorpsbewoners kunnen voor twee cent karnemelk en taptemelk bij hem kopen. In datzelfde fabriekje wordt onder rabbinaal toezicht ook boter en kaas gemaakt. hoelang het bedrijfje heeft bestaan is niet bekend. Levie vertrekt in 1905 naar Rotterdam, maar hij was niet de enige eigenaar; ook zijn broer Nathan en zijn neef Nathan

Wessels hebben belangen in de zaak. Nathan Wessels is koopman. Hij verkoopt landbouwzout tegen hooibroei en is filiaalhouder van een stomerij in Lochem. Zijn vrouw drijft een winkeltje in textiel, goud en zilver en hun zoon Izaak heeft korte tijd een soda-extract fabriekje op de Ring. Het gezin vertrekt in 1911 naar Oostvoorne waar ze hun goud- en zilverhandel voortzetten. De eveneens uit Zuidland afkomstige Herri van Dijk woont daar al sinds 1905 als veehandelaar. Ook Nieuwenhoorn, Nieuw-Helvoet, Spijkenisse en Zwartewaal hebben hun joodse slagers en kooplieden gekend. Maar er woonde ook iemand met een voor joden in die tijd uitzonderlijk beroep: Samuel da Silva, die burgemeester was van Zwartewaal van 1924 tot 1932 en vervolgens van Oostvoorne tot 1938.

Het is helaas allemaal verleden tijd geworden. Maar de joodse bewoners van Voorne-Putten hebben tijdens hun bijna tweehonderd jaar durende aanwezigheid op het eiland veel sporen nagelaten en zijn uit de geschiedenis van dit gebied niet meer weg te denken.

Over de auteur

Mevrouw Riet de Leeuw van Weenen - van der Hoek doet al jarenlang onderzoek naar de joden op Voorne-Putten. Zij publiceerde onder meer 'Een kille in de medine, joods leven in Zuidland'. Zij woont in Zuidland.

**HET BLAUWE SCHAAP,
EEN HERBERG IN DE 18e EEUW.**

A.A. van der Houwen

In de herberg 'Het Blauwe Schaap' sterven tussen 1768 en 1781 zes mensen. In alle gevallen betreft het vreemdelingen. Wat was dit voor een 'moordkroeg'? Moeten we op zoek gaan naar een Brielse Norman Bates -de moteleigenaar in de film Psycho van Alfred Hitchcock- of is er een andere reden te vinden?

Op de hoek van het Dijkje (Maarland Zz) en de Kerkstraat heeft tot het begin van deze eeuw een huis gestaan met de naam "Het Blauwe Schaap". "Het Blauwe Schaap" was een herberg en komt in de overlijdensregisters van Brielle in korte tijd maar liefst zes maal voor; in 1768 overlijdt er een vrouw, een bedelaarster

15 ^{de}	Meriana heeft overleefd haar zoon van Dirk van de. inlatende een kindt	1768
17 ^{de}	een kind van Hendrik Stevens. kwam met Maartje	1770
	1771	1771
	1772	1772
	1773	1773
	1774	1774
	1775	1775
	1776	1776
	1777	1777
	1778	1778
	1779	1779
	1780	1780
	1781	1781
	1782	1782
	1783	1783
	1784	1784
	1785	1785
	1786	1786
	1787	1787
	1788	1788
	1789	1789
	1790	1790
	1791	1791
	1792	1792
	1793	1793
	1794	1794
	1795	1795
	1796	1796
	1797	1797
	1798	1798
	1799	1799
	1800	1800

De onderste aantekening heeft betrekking op het overlijden van de vrouw, bedoeld in het verhaal.

waarvan de naam onbekend is. In 1773 overlijdt een onbekende man en twee jaar later wordt het overlijden gemeld van een onbekende vrouw, "zijnde een Bovenlander", ofwel een Duitse. Drie jaar later overlijdt opnieuw een logerende vreemdeling; slechts zijn naam is bekend, maar die helpt ons niet veel verder: Dirk Niemands- en nog geen half jaar later een onbekende vrouw.

In alle gevallen gaat het om mensen die in Brielle onbekend zijn en -met Norman Bates in het achterhoofd- over wiens verdwijnen dus niemand vragen zou gaan stellen.... Reden genoeg om eens na te gaan wat zich in deze jaren heeft afgespeeld in "Het Blauwe Schaap". Een vreemde naam overigens voor een huis, maar niet te vreemd om al eens eerder te zijn gebruikt. Het eerdere "Het Blauwe Schaap" stond aan de huidige Nobelstraat en wordt al in 1582 genoemd. Na 1667 verdwijnt de naam echter uit de archieven, om in 1721 weer op te duiken als naam voor 'ons' huis.

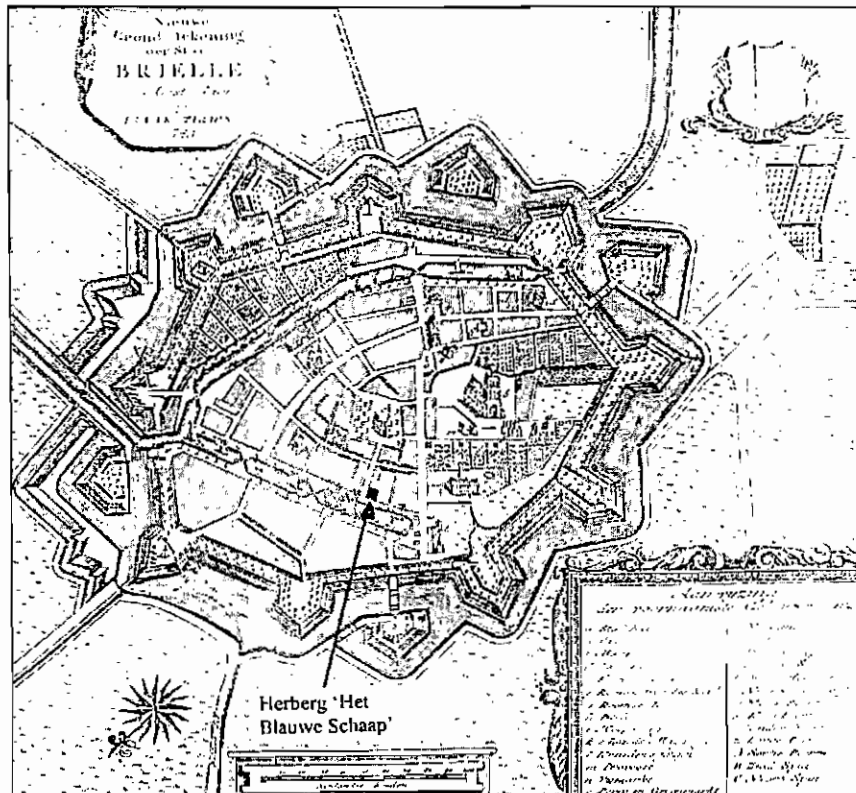
Philip Roggenbach

In het midden van de achttiende eeuw is "Het Blauwe Schaap" eigendom van Philip Roggenbach. Hij heeft het huis in oktober 1749 gekocht nadat hij zich kort daarvoor met zijn vrouw vanuit Rotterdam in Brielle vestigde. Zijn naam en die van zijn vrouw - Elsje Groebe- doet vermoeden dat zij oorspronkelijk uit Duitsland afkomstig zullen zijn geweest.

Philip betaalt f 350,- voor het huis alsmede voor het huisje en tuin dat er aan de achterkant, dus in de Kerkstraat, tegenaan leunde. Hiermee zal al het spaargeld wel op zijn geweest, want

het gezin Roggenbach heeft het niet breed. Philip is los werkman en neemt allerhande grondwerk aan. Zo neemt hij in 1752 en 1753 bijvoorbeeld het uitdelven van de sloten voor de stad aan. In 1753, na het overlijden van zijn twee zoontjes Hendrik en Philip jr., en de geboorte van zijn dochter Lijsbeth, is hij niet in staat zijn belasting te betalen en vraagt hij het stadsbestuur om enige weken uitstel te mogen krijgen.

Plan van Brielle uit 1743, met daarop aangegeven de plaats waar toen de herberg 'Het Blauwe Schaap' stond.

Of het zijn gezondheid is die hem dwingt het rustiger aan te doen, ofwel het werk dat hem te weinig oplevert en dat bovendien erg onzeker is, weten we niet, maar vast staat dat Philip zich in 1754 meer gaat toeleggen op het werk in de herberg. Was het voorheen slechts een plaats waar mensen konden overnachten, in genoemd jaar mag er ook 'worden geschonken'. Philip krijgt namelijk toestemming van het stadsbestuur om brandewijn te verkopen. Hij wordt een zogenaamde 'flessiaan' of kleine brandewijnverkoper. Nog geen maand later blijkt, dat het stadsbestuur hiermee de kat op het spek gebonden heeft, want Roggenbach wordt "wegens desselfs dronkenschap en quaad gedrag" op water en brood gezet. Na een hartelijke reprimande door het stadsbestuur en de rekening voor het genoten logies te hebben ontvangen mag hij na drie dagen weer vertrekken. Roggenbach of "Het Blauwe Schaap" leveren de volgende jaren geen problemen op. Het zal een herberg zijn geweest als al de andere in de stad.

Wanneer Philip precies is overleden is niet bekend, maar het zal in het voorjaar van 1769 zijn geweest, want in maart van dat jaar wordt Elsje Groebe, "de weduwe van Philip Roggenbach", door het stadsbestuur toegelaten als groot tapster, zodat zij samen met haar dochter Lijsbeth de zaak voort kan zetten. Zij houdt nog steeds gasten. Zo verblijft een Fransman langere tijd in de herberg, tot hij zonder te betalen met de noorderzon vertrekt, waarschijnlijk naar de Oost. Elsje had nog *f* 14,6,- van hem tegoed en stapt onmiddellijk naar het stadsbestuur. De Fransman had namelijk een valiesje en vijf oude hemden achter gelaten bij wijze van onderpand. Zij krijgt toestemming om dit te verkopen om zodoende een deel van haar geld terug te krijgen.

Pieter Josée

Brielle is eeuwenlang garnizoensstad geweest en 'Het Blauwe Schaaap' plukte daarvan ongetwijfeld een graantje mee.

Omstreeks 1770 liggen in Brielle in garnizoen een compagnie artillerie van Vegelin van Claerbergen en het eerste bataljon mariniers van de kolonel Douglas (nr.19). Een van de mariniers is Pieter Josée, hij is omstreeks 1746 geboren in het Luikse en wordt een vaste klant van "Het Blauwe Schaaap".

Lijsbeth is achttien jaar en is misschien wel de voornaamste reden van het bezoek van Pieter. Zij raken verliefd en Lijsbeth zelfs zwanger. Op 30 januari 1771 laat zij in de Jacobskerk een dochtertje dopen: Elsje. Haar moeder, naar wie het kind is vernoemd, treedt op als getuige.

1773 - 1 september
 10de - Claes Spies, weduwe van bid van der
 Mene; aan een uitte rende zieke, na
 rende 2 kinderen - - - - - Betuigt vood.
 4de - Juffrouw Maria Brekward, huysvrouw
 van de heer Johannes Landijon, aan een
 uitte rende zieke, na lende 4 kinderen - - - - - Betuigt 30 god
 8de - Een onbekont menspersoon, in de herberg
 het Blauwe Schaaap. Doet getuigen - - - - - 1773 dec

Uittreksel uit het overlijdensregister, met daarin ook weer een overlijdensbericht van een gast van de herberg 'Het Blauwe Schaaap'.

Kort daarop vertrekt het bataljon van kolonel Douglas naar Bergen op Zoom en ook soldaat Josée moet zijn biezen pakken. Hiermee lijkt de romance tot een vroegtijdig einde te zijn gekomen, maar het loopt anders. Aangekomen in Bergen op Zoom neemt Pieter ontslag en keert terug naar Den Briel om daar op 14 april 1771 te trouwen met zijn Lijsbeth. In 1772 en 1775 worden twee zonen geboren, zij worden in de katholieke kerk gedoopt, Pieter is namelijk katholiek. Lijsbeth is echter gereformeerd en wanneer er een dochter wordt geboren wordt deze in het gereformeerde kerk gedoopt, dat zal de afspraak wel zijn geweest.

Pieter gaat de zaak van zijn schoonmoeder voeren, maar trekt duidelijk het verkeerde publiek. Dat valt het stadsbestuur ook op en op 1 juli 1775 wordt daarover uitvoerig gesproken in de vergadering van de magistraat. De voorzitter laat weten "dat ten huise van Pieter Jose, herbergier en logementhouder van de herberg 'het Blauwe Schaap' binnen deze stad, (...) zeer onordentelijk en ongereegeld huis wierd gehouden, met het aanhouden van ligveerdige vrouwlieden en het admitteeren van manspersoonen". De herberg is reeds geruime tijd in de gaten gehouden en op een maandagavond is een inval gedaan. Hierbij zijn vier publieke vrouwen aangetroffen. Een van hen was nog maar een kind; een jong meisje van 14 jaar, "die door order van heeren Burgemeesteren met de Rotterdamse beurtman op laastleden dingsdag om haare jonge jaren was versonden". De drie vrouwen, met name Grietje Keyser, Jannetje van Veen en Neeltje van Welien, de dochter van Agatha van Welien en "alcmme voor een der impudentste hoeren bekend", waren in het gevang achter het stadhuis gezet.

In de vergadering wordt op voorstel van de voorzitter besloten de vrouwen "binnenskamers strengelijk ten exemple van anderen met roeden (te) laten geesselen en voorts door s'Heeren dienaars van de justitie over het veer (naar het eiland Rozenburg) te laten brengen met last van nooit daar weder in te komen, op poene van swaarder straffe". De twee uitbaters, Pieter Josée en Coenraad Regel, komen er beter van af. Zij worden streng toegesproken en aangezegd dat zij bij herhaling met hun hele gezin de stad zullen worden uitgezet. Bovendien moeten zij ieder een boete betalen van f 3,- ten behoeve van het armendoosje.

Het Maarland Zuidzijde, de plaats waar het verhaal van 'Het Blauwe Schaap' zich afspeelde. Honderdvijftig jaar later is de sfeer nog bijna als in de 18e eeuw.

In november 1779 overlijdt moeder Roggenbach "aan een galkoorts", zoals in het begraafregister staat vermeld. Zij is 72 jaar oud geworden en rijk genoeg om drie gulden te moeten betalen voor het recht van begraven. Zij laat "Het Blauwe Schaap" na aan haar dochter Lijsbeth.

Het overlijden van zijn schoonmoeder betekent dat Pieter de zaak nu ook officieel gaat beheren. Het eerste dat hij doet is het burger- en poorterschap van Brielle aannemen en reeds enige dagen na de begrafenis van Elsje Roggenbach-Groebe wordt haar schoonzoon toegelaten tot groot tapper, "mits zig in alles reguleerende na de placcaaten en ordonnantien op het voors. stuk geëmaneert en doende den behoorlijken eed in handen van heeren scheepenen commissarissen van des gemeenelands middelen".

Bergafwaarts

Het leven van Pieter en Lijsbeth kent vanzelfsprekend vreugde en verdriet. In 1781 overlijdt het jongste kind Philips, pas zes jaren oud. Het volgende jaar wordt er een dochttertje geboren: Pieterrella. Volgens de afspraak (?) wordt zij gedoopt in de Catharijnekerk.

Het gaat in deze jaren achteruit met de herberg, de schulden stapelen zich op en in 1783 besluiten Pieter en Lijsbeth "Het Blauwe Schaap" te verkopen. Van de opbrengst moeten ondermeer de rekeningen voor de bakker, metselaar, schilder en slijter worden betaald.

De nieuwe eigenaar, de koopman Simon van der Burgh, sluit de deuren van "Het Blauwe Schaap" voor gasten.

Pieter en Lijsbeth huren elders in de stad een huis en Pieter pakt een ander beroep op; hij wordt schoenmaker. Zij krijgen in 1784 opnieuw een zoon; Pieter of Petrus, want hij wordt in de katholieke kerk gedoopt. Lijsbeth wordt niet oud. In oktober 1791 overlijdt zij, slechts achtendertig jaar oud, 'aan het water', waarschijnlijk een aanduiding voor suikerziekte. Tenminste twee van haar vijf kinderen zijn haar dan reeds voorgegaan. Lang lijkt Pieter niet in rouw te zijn geweest want negen maanden later laat hij een dochter dopen van hem en Johanna Joppe, waarmee hij kort daarvoor -op 3 juni 1792- is getrouwd.

In het voorgaande hebben we ons gericht op de uitbaters van de herberg, dit gaf geen antwoord op onze vraag wat de sterfte kan verklaren. Misschien vinden we een antwoord wanneer we gaan kijken naar de gasten die in het herberg verbleven. Gelet op de gasten speelt de herberg zelfs tweemaal een rol in een rel tussen Brielle en het platteland. De eerste maal in 1741, de tweede maal in 1757. De gebeurtenissen zijn vrijwel identiek.

In december 1741 wordt "een poepinne" met een boerenwagen van buiten in de stad gebracht en in de Nieuwstraat achtergelaten. De vrouw is ernstig ziek en wordt door enkele omwonenden naar "Het Blauwe Schaap" gebracht. Jan Hulscher, de herbergier, stapt direct naar de wijkmeester om dit te melden. Deze brengt de boodschap over naar het stadsbestuur, die besluit dat de vrouw in de herberg moet worden verzorgd en dat men intussen op zoek zal gaan naar degene die haar heeft achtergelaten.

Dit blijkt Willem Hitsert te zijn, een boer bij Hellevoetsluis. In januari is de vrouw voldoende hersteld om te worden teruggebracht naar de stee van Histert. Hij krijgt de rekening gepresenteerd. In de zomer van 1757 vindt vrijwel eenzelfde voorval plaats. Christina de Haan -zij woont al twee jaar in Hellevoetsluis- wordt ernstig ziek en moet verpleegd worden. Het gerecht van Hellevoetsluis voelt er niets voor deze kosten te maken en laat de vrouw op een boerenwagen naar Brielle brengen. Even voor de Zuidpoort wordt zij afgezet en aan haar lot overgelaten. Zij gaat de stad binnen en weet tenslotte "eyndelijk genoegsaem kruypende" te komen "tot voor de huysinge van Philip Roggenbach, die (echter) swarigheid maekte hetzelve vrouwspersoon in huys te neemen". De burgemeester De Mirell wordt erbij gehaald. De Mirell is tevens dokter en hij onderzoekt de vrouw. Hij constateert dat zij "zeer hart siek" is en niet vervoert kan worden.

Het stadsbestuur gelast Roggenbach vervolgens de vrouw voorlopig in huis te nemen en gaat op onderzoek uit. Besloten wordt de vrouw zo snel mogelijk terug te sturen naar Hellevoetsluis en het gerecht van Hellevoetsluis aan te schrijven de zorg over te nemen "dewijl het geen subject is dat ons eenigsints concerneert maer alleen tot Hellevoetsluijs behoort". Het gerecht van Hellevoetsluis probeert er nog onderuit te komen en zegt de vrouw niet te kennen, maar moet tenslotte erkennen dat zij toch uit het fort komt. De Mirell laat twee weken later weten dat de vrouw weer zozeer is hersteld dat zij kan worden vervoerd, waarop zij naar Hellevoetsluis wordt gebracht, met medeneming van een rekening van haar vertering en logement in de stad, voor de Armen van Hellevoetsluis.

Een derde voorval laat zien dat "Het Blauwe Schaap" tevens fungeerde als een logement voor de stad. Zo lezen we dat Pieter Dorsman, grutter in de stad, aan het stadsbestuur verzoekt om zijn dienstmaagd, Dorothea Knape, de weduwe van Johannes Joppe, vanwege haar ziekte tijdelijk in het Gasthuis mag worden opgenomen.

Wanneer echter uit onderzoek blijkt dat Dorothea katholiek is - zelf zegt zij zich onlangs van deze kerk te hebben afgekeerd en naar de gereformeerde kerk te gaan- kan dit verzoek niet ingewilligd worden. Maar, "uit consideratie dat gemelde dienstmaagd geen vrienden of naastbestaande binnen deze stad heeft" wordt besloten haar voor rekening van de Grote Armen naar het logement Het Blauwe Schaap te sturen. De stadsdokter Fauvarcq wordt opgedragen haar daar te verzorgen.

*Dequalt aanden Gerechtbode Wille'm Beckman
in restitutie van zijn verschot, aan Elizabeth Joice,
Logementhouderster inde herberg het blauwe Schaap
voor 17 weken en 3 dagen. Logement en kost geld,
voor Dorothea Knape, wd. Johannes Joppe,
gedurende haar ziekte tot /2-2- per week, unge-
volge resolutie van de Magistraat van dato den 18
Januarij 1783, by ordonn. en quit. 34. 8. —*

Uitgavenpost in de stadsrekening betreffende de verzorging van Dorothea Knape in de herberg 'Het Blauwe Schaap'

Wat bewoog deze mensen om nu juist naar "Het Blauwe Schaap" te gaan. Tussen respectievelijk de Nieuwstraat en de Zuidpoort en "Het Blauwe Schaap" waren volop andere logeermogelijkheden. Waarom gingen de zieke vrouwen naar deze herberg? En waarom had deze herberg een streepje voor bij het stadsbestuur?

Een antwoord hierop krijgen we eigenlijk pas nadat de herberg is gesloten. In een vergadering van het stadsbestuur -in december 1784- wordt besproken, dat er momenteel geen zogenaamde "Beedelaarsdoele" meer in de stad is, "zoals het Blauwe Schaap voorheen geweest was".

Tenmidde van de respectabele herbergen als "Amsterdam", "De Doelen" en andere, was "Het Blauwe Schaap" dus het goedkoopste logement, bestemd voor bedelaars en ander volk dat weinig betalen kon.

Conclusie

Het onderzoek heeft ons geen duidelijk antwoord gegeven. Het blijft een raadsel waarom zoveel mensen in deze herberg zijn overleden. Wel is het enigszins begrijpelijk geworden waarom het in alle gevallen vreemdelingen betrof.

Niet de uitbaters zijn in dit geval voor ons van belang gebleken, het is de samenstelling van de gasten -bedelaars en ander volk dat weinig kon betalen- die het hoge aantal sterfgevallen verklaart.

Over de auteur

De heer drs.A.A. van der Houwen is stadsarchivaris van Brielle en woont op Rozenburg.

Lustrumproject: uitgeven van het boek: 'Matsewa'

Inhoud

Voorwoord
Inleiding en verantwoording
Een gemeenschap ontstaat
Synagogen in Heenvliet, Brielle, Hellevoetsluis en Zuidland
Hier ligt verborgen: de begraafplaats in Geervliet
Beth Hachajiem: de begraafplaats in Zuidland
Restauratie van de begraafplaats te Geervliet
Begraven en grafstenen
Oorsprong en betekenis van de namen op de Joodse
begraafplaats te Geervliet en Zuidland
Rituelen rond overlijden en begraven
Kaddiesj gebed
De stenen in Geervliet
De stenen in Zuidland
Alle begravenen te Geervliet
Alle begravenen te Zuidland
Sjoa slachtoffers van Voorne-Putten
Sjoa slachtoffers geboren op Voorne-Putten
Bijlagen;
Alfabetisch lijst van stenen in Geervliet – Zuidland
Joodse maanden, feest- en gedenkdagen
Hebreeuwse letters en hun getalswaarde
Euwigdurende kalender
Noten
Verklaring afkortingen en woordenlijst

Kostenoverzicht
'Joodse begraafplaatsen op Voorne-Putten'

Oplage	500 boeken
Verkoopprijs	f 25,- + verzendkosten
Gratis present-exemplaren	50
Productiekosten	f. 21.000
Verwachte directe verkoop	100 boeken
Door sponsors te financieren	f 18.500,-

Een ev. overschot uit (latere) verkoop wordt besteed aan activiteiten ten gunste van een project gerelateerd aan de geschiedenis van de Joden op het eiland Voorne-Putten.

Alle giften voor de realisatie van dit project zijn welkom!
Sponsors kunnen gebruik maken van het formulier op de volgende pagina.

Voor meer informatie kan contact worden opgenomen met de voorzitter van de vereniging 'Vrienden van het Trompmuseum':

Ir. F. Keller
Jan Matthijssenlaan 12
3232 ED Brielle

Tel. 0181 413755   Fax: 0181 413855
E-mail: F.Keller@inter.NL.net

**Toezegging projectsponsoring boek:
'Matsewa; Joodse begraafplaatsen op Voorne-Putten'**

Gaarne sturen naar:
Trompmuseum'

Secretariaat 'Vrienden

of per fax: (0181) 41 28 19

Mevr. A.F. Buijntink-Dijkhuizen
Maarland NZ 48
3231 CG Brielle

Ondergetekende: .....
(naam)

Handelend namens: ..... (vereniging, stichting,
bedrijf)

Adres: .....

Postcode: ..... Plaats: .....

.....

verklaart na bericht van de Vereniging 'Vrienden van het Trompmuseum'
over te maken een bedrag van:

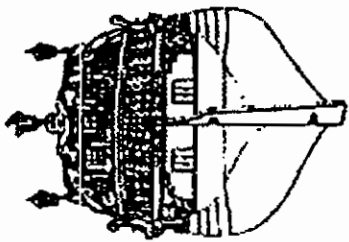
Hfl. .... in woorden:
.....

ten behoeve van de uitgave van het boek 'Joodse begraafplaatsen op Voorne-
Putten'; auteur mevrouw R. de Leeuw van Weenen-v.d. Hoek, Zuidland.

Plaats: .....

Datum:.....

Handtekening:

vereniging «vrienden van het trompmuseum»

Secretariaat: Maarland NZ 48, 3231 CG Brielle
Mw. A.F. Buijtink-Dijkhuizen

AANMELDING

Ondergetekende ..... Adres .....

Postcode ..... Woonplaats .....

Meldt zich aan als lid van de vereniging "Vrienden van het Trompmuseum".

Datum ..... Handtekening:

N.B. Voor de betaling van de contributie ontvangt u een acceptgirokaart.

Auteursinstructies

Historische artikelen over Brielle en de streek zijn welkom. Geadviseerd wordt vooroverleg met de hoofdredacteur, drs. A. van der Houwen, te plegen. Hij is bereikbaar tijdens kantooruren van maandag t/m woensdag en vrijdag onder nummer (0181) 412141, en op donderdag onder nummer (0181) 471111.

Na de verhuizing (omstreeks begin februari) is de redactie alle dagen bereikbaar onder nummer (0181) 418043.

Aanlevering van de artikelen in computer-leesbare vorm, of tenminste met schrijfmachine geschreven wordt op prijs gesteld.

De redactie behoudt zich het recht voor, - in overleg met de auteur - artikelen in te korten of te wijzigen.

Na publicatie ontvangen de auteurs twee overdrukken en - op verzoek - een kopie op floppy.

Advertentietarief

Een pagina per jaar (2 edities): f 200.-

Copyright

Overname van artikelen uitsluitend met bronvermelding en na verkregen toestemming van de redactie.